

ΤΕΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΟΥΝ

Καλλιέργησε το νέο ρίγος

Είκοσι τέσσερα χρόνια συμπληρώνονται σήμερα από τον θάνατο του μεγάλου θεατράνθρωπου. Που παραμένει ουσιαστικά παρών, ενώ ένας αφιερωματικός τόμος τον φέρνει πάλι στο προσκήνιο

Του **Γιώργου Δ. Κ. Σαρηγιάννη**

Σαν σήμερα. Σαν σήμερα, 14 Φεβρουαρίου έφυγε από τη ζωή στα 79 του χρόνια ο Κάρολος Κουν. Έχοντας σημαδέψει το ελληνικό θέατρο. Για πάντα. Και αν το «Θέατρο Τέχνης» που υπάρχει σήμερα δεν έχει μεγάλη σχέση με το «Θέατρο Τέχνης» του Κάρουλου Κουν, ο Κουν υπάρχει παντού στο ελληνικό θέατρο. Ένας εξαιρετικός αφιερωματικός τόμος που μόλις εξέδωσε το Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης με επιστημονική επιμέλεια της Δνώς Καγγελάρη τον κάνει ακόμα πιο επίκαιρο. «Και μόνο που ακόμα ρωτάτε τι έχει μείνει σήμερα από τον Κουν, 24 χρόνια μετά τον θάνατό του, «εδώ που έφθασε, λίγο δεν είναι» τόσο που έκαμε, μεγάλη δόξα» που λέει και ο ποιητής» παρατρπεί ο σκηνοθέτης και ηθοποιός Βασίλης Παπαβασιλείου, μαθητής του Κουν, παραπέμποντας στον Καβάφη.

«Για έναν άνθρωπο ο οποίος πραγματώνει σκηνικό έργο αναλωσίμο στο εδώ και τώρα το να τον μνημονεύουμε κάθε χρόνο επί ένα τέταρτο του αιώνα δίνει το μέτρο μιας αξίας ή αν θέλετε και μιας ανάγκης ημών των περιλειπομένων ή και των δύο μαζί».

«Τα πρώτα του βήματα» αναλύει η θεατρολόγος Δνώ Καγγελάρη, που διδάσκει στον Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και είχε την επιστημονική επιμέλεια του τόμου «Κάρολος Κουν», «γίνονται στη δεκαετία του '30. Και το 1942 ιδρύει το «Θέατρο Τέχνης» – ένα ορόσημο στην ιστορία του ελληνικού θεάτρου. Είναι εποχή μεγάλων κοινωνικών ανακατατάξεων στην Ελλάδα. Ο Κουν έρχεται σε ρήξη με την ακαδημαϊκή τροπή που είχε πάρει για το Εθνικό Θέατρο το οποίο εκφράζει ένα κλασικιστικό ιδεώδες. Αλλά στην κοινωνία δεν υπάρχει η αρμονία που προτείνουν οι παραστάσεις του Εθνικού Θεάτρου.

Αυτό δεν σημαίνει πως ο Κουν έκανε ένα άμεσα πολιτικό θέατρο. Αλλά, όταν γίνονται τέτοιες κοσμοϊστορικές αλλαγές, μεταβάλλεται και η ευαισθησία και η συνείδηση των ανθρώπων. Αρα και στους καλλιτέχνες και στους θεατές είναι άλλο το ζητούμενο. Επίσης, όταν μια κοινωνία είναι διαιρεμένη, δεν

Ο Κάρολος Κουν το 1980 στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου, για τις πρόβες της «Ορέστεια»

μπορεί να την εκφράζει μόνον μία αισθητική – η αισθητική του άκρονου κλασικιστικού ιδεώδους. Αυτή τη νέα ανάγκη, αυτή τη νέα ευαισθησία, αυτό το νέο ρίγος καλλιέργει η αισθητική του «Θεάτρου Τέχνης». Πρόκειται για την εδραίωση της μοντερνικότητας στο ελληνικό θέατρο. Η οποία, όπως και σε άλλες μορφές της τέχνης – τη ζωγραφική, την ποίηση...

... προσπαθεί να συγκρατήσει το μοντερνιστικό στοιχείο με την ελληνικότητα.

Αλλά ο Κουν δεν θα μείνει καθηλωμένος. Αν τόσες και τόσες γενιές έχουν να λένε ότι συνάντησαν ένα θαύμα στο θέατρο «Αλίκης» πρώτα, στο «Υπόγειο» στη συνέχεια, είναι ακριβώς γιατί το «Θέατρο Τέχνης» εξελισσόταν μέσα στα χρόνια, δεν έμεινε ίδιο.

Ήταν σε συνεχή διάλογο με τις εξελίξεις στην τέχνη».

«Ο Κουν», λέει ο Βασίλης Παπαβασιλείου, «ήταν γενάρχη της δημοκρατικής επανάστασης που έχει φτάσει στον κολοφόνο της στις μέρες μας με την έννοια ότι ήταν ο πρώτος που έστρεψε το βλέμμα του σε μία δεξαμενή ανθρώπων η οποία ήταν άγνωστη για τα κυρίαρχα κριτήρια του τότε Θεάτρου: έναν κόσμο λαϊκό, εργατικό, που δεν είχε τίποτα ευγενείας σε ό,τι αφορά την επί σκηνής εμφάνισή του. Εδωσε το δικαίωμα και τη νομιμοποίηση σε ανθρώπους που με όρους αισθητικής και κοινωνι-

Γεννήθηκε στην Προύσα και από μικρή βρέθηκε στην Κωνσταντινούπολη ο Κάρολος Κουν, όπου μεγάλωσε και πήγε σχολείο. Εδώ, σε μια εφηβική φωτογραφία του στο Πέραν

κής ορθοφροσύνης δεν θα είχαν θέση στη σκηνή». Και σήμερα; Τι έχει μείνει από τον Κουν στο ελληνικό θέατρο; Δνώ Καγγελάρη: «Σήμερα, αν πιόσουμε το νήμα, όλο το ελληνικό θέατρο έχει άμεση σχέση με τον Κουν. Όλα τα εκ των υστέρων καλλιτεχνικά θέατρα – η «Σκηνή», η «νέα Σκηνή», το «Εμπρός», το «Αττίς»... – δεν θα υπήρχαν αν δεν είχε εδραιωθεί το «Θέατρο Τέχνης». Αλλά και ως προς την εξέλιξη της τέχνης του σκηνοθέτη, διάδοχο του Κουν δεν είναι μόνον οι λαμπροί μαθητές του, είναι και όσοι έβλεπαν τις παραστάσεις του και

τις κράτησαν στη μνήμη τους, είναι και νέοι που δεν πρόλαβαν να τις δουν αλλά το νήμα αυτό συνεχίζουν όταν επιδιώκουν την εποχή τους να εκφράσουν». Και ο Βασίλης Παπαβασιλείου: «Αν δει κανένας σήμερα στην Ελλάδα και των χιλιάδων νεανικών ομάδων, πίσω από πολλά από αυτά τα παιδιά που ήταν αγέννητα ή πολύ μικρά όταν πέθανε ο Κουν ή, εν πάση περιπτώσει, δεν έχουν δει καμία παράστασή του, μπορεί να αναγνωρίσει τη σκιά αυτού του μεγάλου γενάρχη».

gsarigiannis@dotnet.gr

Η εποχή του μελαγχολικού μπλουζ

Η ειδική σχέση του Κουν με το θεατρικά αληθοφανές αποκαλύπτεται ακόμα πιο χαρακτηριστικά στις περιήφτες και πρωτοφανείς τότε «αλλαγές» εικόνων και σκηνικών. Οπου καθηλωμένοι και συνεπαρμένοι οι θεατές, οι συνθησιμένοι στη Βελούδινη αυλαία, έβλεπαν στο μισοσκόταδο συνήθως τις μουσικές, φαίες φιγούρες των ηθοποιών και των μαθητών να επιδίδονται, γλιστρώντας σθόρυβα σε αστραπιαίες μεταποίσεις και εξαφανίσεις «τοίκων», «παρόρων», πάγκων και τραπεζιών... ταξιδεύοντάς τους, ανεπαίσθητως πώς, σε χώρο και χρόνο. Στους ελάχιστους πιστούς ήταν ευθύς εξαρχής αισθητό και ευκρινές αυτό το θεατρικό ιδίωμα και έντονη η παραμυθητική του ισχύς. Μια ξεχωριστή θεατρική γλώσσα φταγμένη από άνα και ημιτόνια, σιωπές και παύσεις, καλειδοσκοπικούς ψυχισμούς και γήινες φωτοσκιάσεις... Σχηματοποιώντας καείς, θα αποκλούσε αυτή την πρώτη δεκαετία του Υπόγειου ως την εποχή του μελαγχολικού μπλουζ. Αυτή η «ατμόσφαιρα», όπως την έλεγε, δεν εκπορευόταν μόνο από τη στασιολαβική εκδοχή του Κουν αλλά έμμεσα σφειλόταν και σε μια εξαρχητή επίμονη προτίμησή του προς μια ορισμένη «στόφα» ηθοποιών, με άμεσα αναγνωρίσιμο physique, που παρέπεμπε, ως προς τους άνδρες κυρίως, σε φαντάρους και ναυτες του Γιάννη Τσαρούχη. Μορφές που στο δικό του βλέμμα δεν παρακόρρασαν υφαιρασαθώς το γνήσιο και το ελληνικό, όπως εντελώς ιδιοσυγκρασιακά τα αντιλαμβανόταν. (Απόσπασμα από τη μαρτυρία της Μάγισ Λυμπεροπούλου «Πρόβες και υποκριτική: Το άλλο ήθος» που περιλαμβάνεται στον τόμο «Κάρολος Κουν» του Μορφωτικού Ίδρυματος Εθνικής Τραπέζης)